

Veldtest Tafelatlas

Eindrapport aan DuurzaamDoor en aan de Participatietafel Regionale Duurzaamheidsnetwerken (PTRN)

RVO-projectcode DD2201852

14-11-2019

Vereniging Noorden Duurzaam

Leonard Springerlaan 15

9727 KB Groningen

www.noordenduurzaam.nl, peter.bootsma@noordenduurzaam.nl

Inhoud

Inhoud	1
1. Inleiding	2
2. Plan van aanpak	3
Probleemstelling	3
Uit te voeren activiteiten.....	3
Planning.....	4
Op te leveren resultaten	4
De projectgroep	4
3. Resultaten	6
Prototype.....	6
Openbaar toegankelijk	6
Functionaliteit	7
Cases	10
Food Council MRA.....	10
De Coöperatieve Samenleving	11
Bouwmaterialendatabases.....	12
Circulaire Economie Zuid-Limburg	13
Vinkhuizen	13
Interviewvragenlijst.....	14
Gebruikservaringen met de tafelatlas	14
Ideeën/wensen voor verbeteringen	15
4. Conclusies	17
Tafeldemocratie.....	17
Prototype.....	17
Cases	18
5. Aanbevelingen.....	19
Tafeldemocratie.....	19
Samenwerkingsruimte.....	19
Doorontwikkelen van het prototype.....	19
Meer veldtesten met de tafelatlas	19
Proefprojecten met gebiedstafels	20
Aansluiting zoeken bij de politicologie	20
Proefprojecten met governance van de tafelatlas.....	20
ICT-nieuwbouwproject voor de tafelatlas	20
Bijlage 1: Student assignment	21
Bijlage 2: Interviewchecklist	24

1. Inleiding

Het project “Noorden Duurzaam - Veldtest Tafelatlas” is een vervolg op het project “ICT-platform regionale duurzaamheidsnetwerken” (RVO referentienummer JLE2017117). Het project is op initiatief en onder leiding van de vereniging Noorden Duurzaam uitgevoerd door een projectgroep met leden uit de Participatietafel Regionale Duurzaamheidsnetwerken (PTRN).

Het PTRN-consortium “ICT-platform Regionale Duurzaamheidsnetwerken” vroeg zich af hoe de duurzaamheidstransitie versneld kan worden door een nieuw webplatform voor tafelnetwerken. Een innovatie dus in het maatschappelijk middenveld, op het grensvlak van duurzaamheid en democratie. Het was gelukt om de inbreng van de deelnemers hiervoor te verenigen in een gezamenlijke visie op tafeldemocratie en tafelnetwerken. Het was ook gelukt om een functionele specificatie van een ondersteunend webplatform op papier te krijgen en globaal door te rekenen. Bij de presentatie op 24 mei 2018 bleek bovendien dat een vervolgstap in de vorm van veldexperimenten met het huidige prototype op brede steun kan rekenen. Dit opende de weg naar de ontwikkeling van een landelijk beschikbare ‘tafelatlas’ als gezamenlijk webplatform van en voor tafels en tafelnetwerken en als gegevensbron voor transitiebeleid.

Noorden Duurzaam is een regionaal duurzaamheidsnetwerk dat inzet op transitieversnelling door tafeldemocratie. Noorden Duurzaam ontwikkelt hiertoe onder andere een infrastructuur voor samenwerking tussen de vier domeinen systeemwereld, leefwereld, kenniswereld en proceswereld. Noorden Duurzaam is actief deelnemer aan de PTRN.

2. Plan van aanpak

Probleemstelling

Deelnemers aan de PTRN willen in veldexperimenten gebruik kunnen maken van het prototype van de tafelatlas dat Noorden Duurzaam ontwikkelt. Die tafelatlas is van belang voor hun doelgroepen als leer- en hulpmiddel bij collectief verduurzamen van hun omgeving (meta-leren).

Zonder aanpassingen en verbeteringen aan het platform kan Noorden Duurzaam de tafelatlas echter niet op afstand beschikbaar stellen. Verder is ondersteuning en begeleiding vanuit Noorden Duurzaam gewenst bij het gebruik van de tafelatlas en de bijbehorende methoden en tools in de veldexperimenten.

Uit te voeren activiteiten

Fase 1: Voorbereiding

- Projectoverleg met alle deelnemers (specifieke wensen, onderlinge uitwisseling)
- Aanpassen van het prototype van de tafelatlas (functionaliteit, rechtensysteem).
- Ontwikkelen van een interviewmodel tbv vooronderzoek in de deelprojecten.

Fase 2: Uitvoering

- Food Council MRA (inventarisatie van initiatieven en verkennen van tafeloptyes)
- Bommelerwaard (verkenning van tafeltools door een gebiedscoöperatie)
- Lijnspeel (ontwikkeling tafel voor materialendatabases en voor Circulaire Economie)
- (uit te breiden afhankelijk van middelen)

Fase 3: Afronding

- Eindrapport
- Presentatie in de PTRN
- Presentatie en perspectiefverkenning met de deelprojecten (op locatie)

Planning

Projectstart: 12 oktober 2018. Fase 2 start eind november. Aanpassingen aan het prototype (fase 1) lopen door tot fase 3. Oplevering ca. medio februari 2019, doch uiterlijk 1 juli 2019.

Op te leveren resultaten

- Openbare toegankelijkheid van het prototype van de tafelatlas, op basis van best effort.
- Praktische webfuncties voor vermelde tafels, waaronder een stramien voor een manifest, een ledenlijst, een overzicht van democratisch geprioriteerde kwesties, een projectenlijst, een checklist voor keuze van indicatoren. Op basis van behoefte aan te vullen met andere beschikbare functies (zie het verslag van “ICT-platform regionale duurzaamheidsnetwerken”).
- Een interviewvragenlijst voor gebruik (bijvoorbeeld door studenten) bij ontwikkeling van een tafelnetwork voor een productketen of een bestuurlijk gebied.
- Gebruiksrechten voor deelnemende regionale netwerken om hun eigen kaart(en) in de tafelatlas te vullen, de daarop vermelde netwerken toegang te geven tot de genoemde instrumenten en die netwerken te ondersteunen bij het gebruik daarvan.
- Een eindrapport met daarin de gebruikservaringen met de tafelatlas en ideeën/wensen voor aanpassingen, aanvullingen en verbeteringen.
- Onderbouwde aanbevelingen voor het vervolg, onder andere over de stappen die na deze veldtesten nodig zijn om een ICT-nieuwbouwproject hiervoor op gang te brengen, en hoe het eigendom en de governance van de tafelatlas ingevuld kan worden.

De projectgroep

Vereniging Noorden Duurzaam - **Peter A.J. Bootsma** (voorzitter). Organisatieadviseur, bestuurder en ontwikkelaar. Taken: doorontwikkelen en beschikbaar stellen van de tafelatlas van Noorden Duurzaam voor gebruik in tafelnetworken van Food Council MRA, De coöperatieve Samenleving en Lijnspeel; ondersteuning van deze veldexperimenten op locatie; projectleiding.

Food Council MRA - **Arnold van der Valk** (initiatiefnemer). Emeritus hoogleraar planologie. Taken: ontwerpen van een tafelnetwork op basis van een inventarisatie door studenten van initiatieven en representatieve netwerken voor voedseltransitie in de metropoolregio Amsterdam; invoeren van dit ontwerp in de tafelatlas (als concept); met de betrokkenen een dialoog aangaan over de inrichting van een tafelnetwork binnen de Food Council.

De Coöperatieve Samenleving, **Onno van Bekkum, Eef Spronck, Eduard Ravenhorst** (bestuursleden). Van Bekkum: advisor, public speaker, trainer, researcher. Spronck: ervaring in gebiedsontwikkeling en maatschappelijk relevante strategieontwikkeling, bestuurlijke ervaring als directeur en bestuurssecretaris, ervaring in de financiële sector. Ravenhorst: voorzitter De Coöperatieve Samenleving. Taken: peer review van

concept, methode en instrument; reflectie op en co-development van verbinding met gebiedseconomie en gebiedscoöperaties; input vanuit gebiedsprojecten in de Bommelerwaard en andere gebieden waar DCS actief is.

Lijnspel - **Leo Crombach** (directeur). Adviseur duurzaam ondernemen en visionair ondernemer. Taken: vooronderzoek tbv een landelijke tafel van bouwmaterialendatabases; ontwikkeling van een thematafel voor circulaire economie Zuid-Limburg.

Radbouduniversiteit - **Moniek Kamm** (onderzoeker). Lecturer and researcher at Saxion and Radboud Universiteit. Taken: onderzoeken van en reflecteren op strategievorming bij de betrokken regionale duurzaamheidsnetwerken. Een deelvraag hierbij betreft de impact die deelname aan veldexperimenten met tafeldemocratie kan hebben.

3. Resultaten

Prototype

Openbaar toegankelijk

- De tafelatlas is als prototype openbaar toegankelijk op <https://www.noordenduurzaam.nl/tafelatlas> en kan worden gebruikt als adresboek, etalage, inspratiebron en databron bij duurzaamheidstransitie en bij ontwikkeling van representatieve democratie.
- De status van **prototype** betekent dat werking en beschikbaarheid niet gegarandeerd worden en dat wijzigingen zonder aankondiging worden doorgevoerd.
- Noorden Duurzaam publiceert de tafelatlas onder een '**Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal**'-licentie.¹ Dit houdt in dat overname en hergebruik is toegestaan, mits ongewijzigd of voorzien van een beschrijving van aanpassingen, en mits niet-commercieel. De keuze voor deze licentie is ingegeven door de wens om PTRN-deelnemers en andere belangstellenden in staat te stellen om zonder kosten of administratie te experimenteren met de tafelatlas en zodoende als collectief meer terugkoppeling te krijgen en sneller te kunnen doorontwikkelen.
- Noorden Duurzaam wil het prototype beschikbaar houden tot het moment dat een nieuw landelijk inzetbaar platform beschikbaar is. Verdere uitbreiding van het aantal gebruikers van het prototype is slechts op **kleine schaal** mogelijk, vanwege technische beperkingen en vanwege de vereiste inspanning voor beheer en ondersteuning. Deze beperkingen zijn ook een reden waarom in dit project geen publiciteit is gezocht.

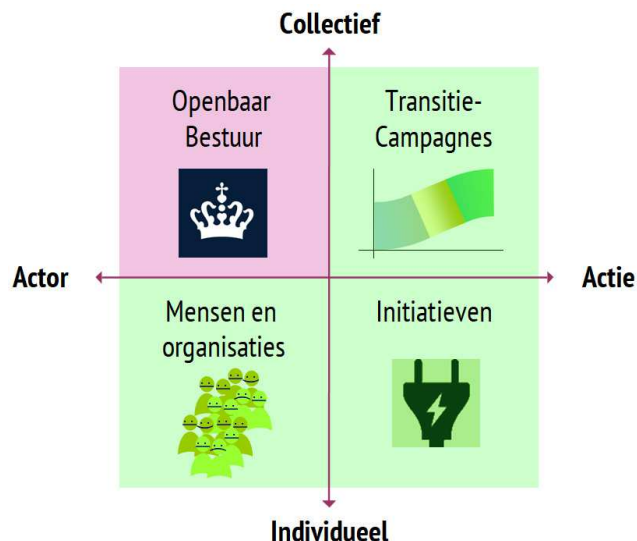

- ¹ Zie <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.nl>.

Functionaliteit

Gedurende het project is het basisontwerp van de kaarten in de atlas gewijzigd. Het nieuwe grondpatroon kent per kaart vier kwadranten:

- Openbaar bestuur (linksboven);
- Transitiecampagnes (rechtsboven);
- Actoren (links onder);
- Initiatieven (rechts onder).

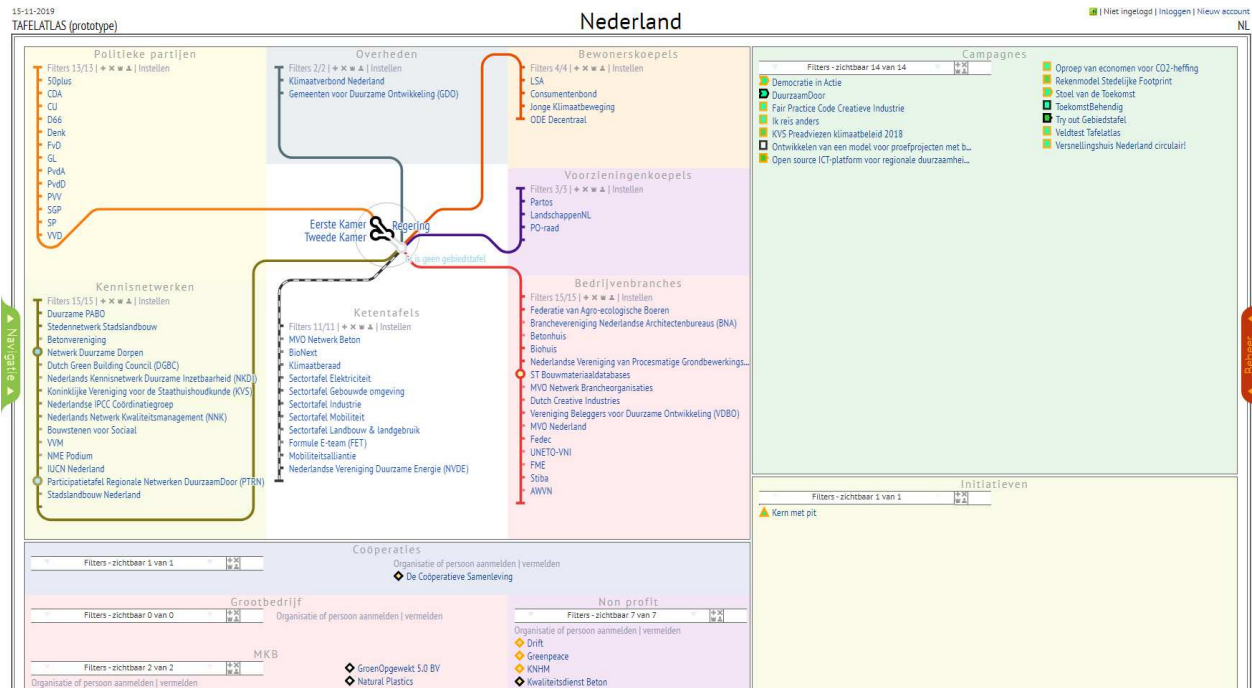
Zie 'Gebruikservaringen met de tafelAtlas' voor een meer uitgebreide bespreking van dit model.

Het kwadrant voor openbaar bestuur kent een relatief eenvoudige uitvoering voor regio's, wijken en buurten. Dit zijn schaalniveaus die geen 'verdieping' zijn in het huis van Thorbecke en die geen bestuurscollege en parlement kennen. Wel kunnen er maatschappelijke geledingen zijn die een rol of missie hebben ten aanzien van duurzame ontwikkeling. Op de kaart worden vijf van deze geledingen onderscheiden: bewonersverenigingen, bedrijvenbranches, voorzieningenkoepels, kennisnetwerken en overheden. Dit zijn de vijf gekleurde vakken in het kwadrant linksboven. In het centrum is een verzamelpunt ingetekend, de gebiedstafel. Alle tafels zijn met 'metrolijnen' verbonden met de gebiedstafel. Aan een gebiedstafel kunnen ketentafels verbonden zijn: verzamelpunten van tafels voor een specifieke keten, bijvoorbeeld voedsel, energie, zorg of onderwijs.

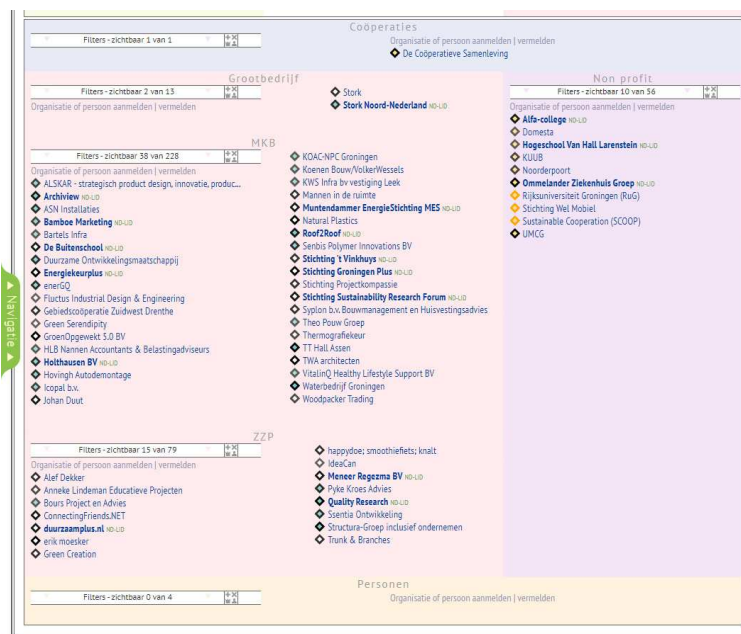

De kaarten van **het rijk, de provincies en de gemeenten** zijn in het openbaarbestuurkwadrant iets complexer. Ook de politieke partijen hebben hier een eigen vak (linksboven), van waaruit een lijn gaat naar de Staten Generaal, de Provinciale Staten of de Gemeenteraad. Op de middenstip staat het bestuurscollege, met verbindingen naar zowel het klassieke parlement als naar de gebiedstafel.

De overige drie kwadranten, rechtsboven, linksonder en rechtsonder, bevatten opsommingen van achtereenvolgens **campagnes, actoren en initiatieven**. Actoren zijn daarbij onderverdeeld in coöperaties, grootbedrijf, mkb, zzp, non-profit en personen.

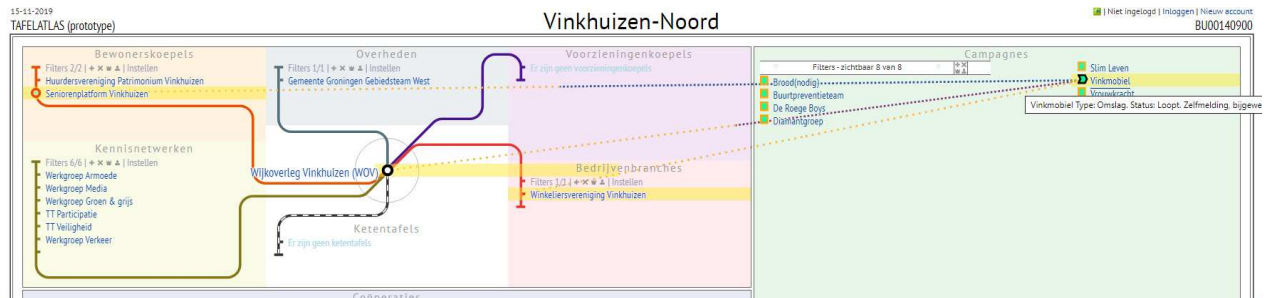
Alle transitie spelers links en alle acties rechts worden weergegeven met een symbool. Aan de weergave in de TafelAtlas een **zelfmelding** is of een **redactionele melding**. Bij mouseover wordt dit ook in tekst weergegeven. Bij klikken op een redactionele vermelding opent de betreffende website in een nieuwe browsertab. Bij klikken op een zelfmelding verschijnt een informatiepagina met daarop o.a. een link naar de eigen website.

Meer informatie: redactionele vermeldingen zijn op basis van openbare informatie; zelfmeldingen zijn verantwoordelijkheid van betrokkenen. © 'Vereniging Noorden Duurzaam, 2019. Overname: toegestaan onder Creative Commons Licentie Naamsvermelding-AZ eigen risico.

Is een informatie van een actor of actie **gedurende lange tijd niet bijgewerkt** dan vervaagt het symbool. Na vijf jaar wordt de actor of actie niet meer standaard weergegeven. Door wijzigen van de filterinstellingen is het verleden echter toch weer in beeld te brengen.

Elk vak heeft een **instelbaar filter** waarmee de getoonde selectie kan worden uitgebreid of ingeperkt. De filterinstellingen komen in beeld door klikken op de eerste regel van een vak. Er kan gefilterd worden op diverse eigenschappen.

Bij mouseover komen **connecties** in beeld tussen de vier kwadranten. De lijnen hebben uittenlopende betekenissen in oplopende betrokkenheid: verwijzing, aanbeveling, ondersteuning, financiering, bestuur, uitvoering. Zo wordt gevisualiseerd welk draagvlak een actie heeft, welke achterban een tafel heeft, welke initiatieven bij elkaar horen, etc.

Het prototype bevat een reeks gebruikersfuncties, waaronder:

- een **navigatiemenu** waarmee bezoekers alle regio's, provincies, gemeenten, wijken en buurten (in totaal ca. 15.000) opgezocht kunnen worden;
- een instelbare **home page** en instelbare **favorieten**;
- een collectie **webfuncties** ('apps') voor zelfmeldingen van tafels, waaronder een stramien voor een manifest, een ledenlijst, een overzicht van democratisch geprioriteerde kwesties, een projectenlijst, een checklist voor keuze van indicatoren. De apps worden op basis van behoefte aangevuld met andere beschikbare functies, waaronder functies die in het verslag van "ICT-platform regionale duurzaamheidsnetwerken" zijn genoemd.
- **invoerfuncties** voor vermelden van tafels, campagnes, actoren en initiatieven, beschikbaar voor geregistreerde gebruikers. Iedereen kan een account aanmaken en na verificatie van mailadres redactionele vermeldingen en zelfmeldingen op een kaart voorstellen. Die vermeldingen worden zichtbaar na vrijgave door de redacteur van de betreffende kaart.
- instelbare **gebruiksrechten** voor PTRN-deelnemers en bijvoorbeeld overheden als redacteur van de kaart(en) van hun eigen werkgebied. Dat houdt in: redactionele vermeldingen kunnen invoeren en bewerken, en voorgestelde redactionele vermeldingen vrijgeven of afwijzen.

Cases

Food Council MRA

De Food Council van de Metropool Regio Amsterdam (MRA) is een **regionaal platform met een missie, werken aan alternatieve of nieuwe regionale voedselketens**. Een ambitie die onderdeel is van een grotere opgave van de voedseltransitie. Het geglobaliseerde voedselsysteem is niet wenselijk, niet houdbaar en vraagt om alternatieven, stelt FC MRA. “Er zijn talloze voedselinitiatieven maar die zijn te beperkt om echt impact te maken. De FC MRA positioneert regionale alternatieven die tussen het onwenselijke globale en het onwerkbaar lokale in staan.” Aanleiding voor de oprichting van het FC MRA was het ontbreken van een expliciet, geïntegreerd en concreet regionaal en lokaal voedselbeleid. “Met het formuleren van een regionaal voedselmanifest heeft de FC MRA aanzet gegeven tot en invulling gegeven aan het regionaal platform ‘Voedsel Verbindt’. Daarbij heeft de FC MRA gekozen om niet te versmelten met Voedsel Verbindt, maar zelfstandig uit te groeien tot een regionale speler die Voedsel Verbindt aanvult en versterkt door enerzijds de verbinding van onderop te realiseren met de voedselcommons en anderzijds door zelf een actieve regionale speler te worden als gebiedscoöperatie. Denken en doen, beleid maken en uitvoering, reflectie en handelen komen daarmee meer en beter in balans.”

Het platform **Voedsel Verbindt MRA** heeft een functie als verzamelpunt voor de triple helix (bedrijven, kennis, overheid). Food Council MRA en Voedsel Verbindt MRA zijn complementair en zoeken onderlinge verbinding.²

Belangrijk in het narratief van FC MRA is dat het gebaseerd is op een regionale focus, met als doel het realiseren van korte ketens. Dat doet FC MRA 'anders' door het vooral niet zelf te doen maar geïntegreerd. Geheel in lijn met de essentie van het voedselsysteem, als een geïntegreerd systeem. Omdat te bereiken is een shift van Triple naar Penta-Helix relevant. “Burgers horen er bij net zoals de beweging van onderop. FC MRA kiest daarbij niet voor boven of onder. Net zo min als het kiest voor denken of doen, maar dit samen brengt. Daarbij maken we wel een onderscheid in de FC MRA als regionale belangenbehartiger en FC MRA als cooperatie waarin het als actieve regionale actor 'put their money were their mouth is.’”

De openingsvraag in dit deelproject was hoe tafeldemocratie als werkvorm inzetbaar is voor FC MRA. Daarbij bestond een beeld van de Food Council als een democratische ketentafel waarin alle

---

² ‘A Hybrid Food Policy Board for the Amsterdam Metropolitan Area’, Arnold van der Valk, in Urban Agriculture magazine, October 2019

ketengeledingen van productie via consumptie tot recycling vertegenwoordigd zijn. Gaandeweg het project is dat beeld bijgesteld, mede vanwege de oprichting van Voedsel Verbindt, begin 2019.

Inventariseren van burgerinitiatieven in de voedselketen dient meerdere **doelen**. Om te beginnen de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaringen, waardoor de initiatieven in aantal, omvang en kwaliteit groeien. En verder krachtenbundeling, want de inventarisatie kan zichtbaar maken waar de kansen en problemen zitten en kan helpen om die op de politieke agenda te krijgen.

Inventariseren van een voedselketen met de omvang van de MRA is echter complex. Het is niet te doen om dat vanuit een enkele centrale positie te regisseren en daarbij alle haarvaten van de keten in beeld te krijgen, en dat ook nog eens onderhoudbaar vast te leggen. Vanuit een **netwerk van kleinere voedselketens** is dat in principe eenvoudiger. Elk deel, bijvoorbeeld een voedselraad van een buurt of de deelketen van een bepaald zuivelproduct, houdt dan zelf bij welke initiatieven in het eigen blikveld bestaan. Die informatie is dan op te tellen zodat een totaaloverzicht ontstaat van initiatieven en hun vraagstukken. De FC MRA kan op die wijze een effectieve spreekbuis zijn.

De Tafelatlas is voor FC MRA een **noodzakelijk hulpmiddel** om te komen tot een transparante en effectieve regionale voedseldemocratie. De Tafelatlas biedt daartoe een alternatieve infrastructuur met een eigen afdelingenstructuur. “De Food Council MRA kan zo als voedselraad concreet de voedselinitiatieven in de MRA zichtbaar maken en daarmee de spelers en belanghebbers vindbaar ergo sum aanspreekbaar maken.” Voedselinitiatieven hebben een beperkt doelgebied en blijven ook daarin hangen als ze niet worden verbonden en opgenomen in het regionale verhaal. De Tafelatlas vormt een regionaal navigatiedashboard dat op verschillende aggregatie- en schaalniveaus representeerbaar is: gemeente-, wijk- of buurtkaart. Ontstaat er in een dergelijk deelgebied onderlinge afstemming tussen voedselinitiatieven dan kan ook dat in de vorm van een eigen voedselraad geregistreerd worden. De atlas bevordert daarmee een **gelaagde zelforganisatie van voedselraden binnen de MRA**, met de Food Council MRA als infrastructuur en spreekbuis.

In deze lijn is een **student assignment** (bijlage) en een **interviewvragenlijst** (bijlage) ontwikkeld. Twee **buitenlandse vrijwilligers** bij de Food Council hebben de uitkomsten geregistreerd, gerubriceerd en aangevuld en hebben een begin gemaakt met vermelding in de tafelatlas. De terugkoppeling die dat opleverde is gebruikt om de invoerfuncties van met name actoren en initiatieven te ontwikkelen.

De Coöperatieve Samenleving

Met de initiatiefnemers van De Coöperatieve Samenleving zijn enkele ontwerpgesprekken gevoerd bij wijze van **peer review** van tafeldemocratie en de tafelatlas en als voortzetting van de gezamenlijke verkenning in het voorgaande project. Een belangrijke vraag was hoe het opkomende

fenomeen van gebiedscoöperaties en het nog minder bekende idee van gebiedstafels zich onderling verhouden, en hoe dat in de tafelatlas weergegeven zou kunnen worden.

Een inzicht dat tijdens en mede door dit project gegroeid is, is dat gebiedscoöperaties bij voldoende deelname een belangrijke rol in het openbaar bestuur van een gebied zullen kunnen krijgen, maar daar geen vervanging van zullen zijn. Het concept gebiedscoöperatie heeft dus een begrenzing. Dat geldt ook voor gebiedstafels, die bedoeld zijn als nieuw parlementair verzamelpunt voor gebiedsbrede transitiecampagnes, maar niet als onderneming die voor en met haar leden investeert in ketenontwikkeling. Gebiedstafels en gebiedscoöperaties zijn in deze zin **complementair** en kunnen elkaar versterken. Een inzicht dat in volgende projecten uitgewerkt en getest zou kunnen worden.

Bouwmaterialendatabases

Met Lijnspeel als intermediair is in dit project een contact opgebouwd tussen Noorden Duurzaam en **Re Use Materials**, een ingenieursbureau dat zich richt op het circulair maken van bouw, beheer en sloop van gebouwen. Dit doet RUM door te achterhalen welke materialen in een (ooit) te slopen gebouw zitten, deze een economische waarde te geven en op te nemen in een online registratie annex bestelsysteem. Dit bevordert niet alleen hergebruik maar ook levensduurverlenging van een gebouw.

Vanwege het grote belang van hergebruik is met Lijnspeel en RUM in een ontwerpgesprek een globale verkenning gedaan van de toen circa 7 bouwmaterialendatabases in Nederland. De vraag was of het zinvol zou zijn om de bouwmaterialendatabases te zien als branche en er een **brancheorganisatie** voor te beginnen, of als lichtere vorm, een tafel. De startvoorwaarde die Noorden Duurzaam hanteert voor ondersteuning van nieuwe tafels is dat er minimaal drie onafhankelijke initiatiefnemers moeten zijn. Die zijn in dit geval niet gevonden, waarna dit plan op de plank is gelegd. Inmiddels is het aantal bouwmaterialendatabases volgens RUM toegenomen tot 40. De tijd zou dus rijp kunnen zijn voor een nieuwe poging (na dit project). In afwachting daarvan is een tafel voor bouwmaterialendatabases als idee vermeld in de tafelatlas.³

Verder is onderzocht of een **proefproject** rond de onderzoeksmethode en database van RUM mogelijk zou zijn in het aardbevingsgebied in Groningen. Zowel RUM als Noorden Duurzaam hebben hiertoe voorstellen gedaan bij de provincie Groningen, maar deze verwijst naar de gemeenten. Benaderen van individuele gemeenten in Groningen is voor RUM vanuit Zuid Limburg echter niet aantrekkelijk.

---

³ <https://www.noordenduurzaam.nl/tafelatlas/NL>

Circulaire Economie Zuid-Limburg

Met Lijnspeel is ook gewerkt aan het idee voor een tafel voor circulaire economie in Zuid-Limburg. Er is een concept **manifest** opgesteld, een bijbehorende pagina in de tafelatlas⁴ en een vermelding daarvan als ‘idee’ op enkele gemeentekaarten. Dit wacht op verdere uitwerking.

In het verlengde van deze aanzet is samenwerking ontstaan voor een meer specifiek circulair idee in Zuid-Limburg: een **gebiedscoöperatie** voor het centrum van Heerlen, die zich in eerste instantie richt op energieopwekking met zonnepanelen. Buiten de scope van dit project heeft dat geleid tot een workshop voor 15 initiatiefnemers waarin het gebruik van de tafelatlas als ondersteunend instrument voor zowel gebiedscoöperaties als gebiedstafels is behandeld en met enthousiasme is begroet.

Vinkhuizen

Noorden Duurzaam begeleidt enkele projecten in de buitenwijk Vinkhuizen van de stad Groningen⁵. Het gaat om:

- het mobiliteitsproject Vinkmobiel voor senioren waarbij vrijwilligers met kleine elektrische voertuigen een deur-tot-deur dienst uitvoeren;
- het oprichten van het seniorenplatform SPV voor de ruim 2000 senioren in de wijk;
- een experiment met een ketentafel voor inclusiviteit en samenwerking tussen de instanties van de wijk (aangevraagd, toekenning wordt verwacht);
- een nog uit te werken voornemen voor een proef met een gebiedstafel;
- onderzoek in samenwerking met o.a. de RUG;
- een gemeentebrede inventarisatie van burgerinitiatieven;
- een voorgenomen project voor een warmtenet in een deel van de wijk.

De Tafelatlas wordt hierbij ingezet om overzicht te bieden. De afzonderlijke projecten zijn daardoor beter zichtbaar en profiteren daarvan. Voor het wijkoverleg en alle betrokken partijen komt scherper in beeld dat er veel gebeurt in de wijk en ook welke steun dit behoeft. Voor groepen met beperkte zelforganisatie, zoals werkzoekenden, is de kaartweergave een stimulans om zichzelf op de kaart te zetten.

---

⁴ <https://www.noordenduurzaam.nl/node/104993>

⁵ <https://www.noordenduurzaam.nl/tafelatlas/BU00140900>

Interviewvragenlijst

Een interviewvragenlijst voor inventariseren van voedselinitiatieven in de Metropoolregio Amsterdam is opgenomen in de **bijlagen**, bij wijze van herbruikbaar prototype. Het is vanwege de opdracht aan de studenten die ermee op pad gingen een checklist die onderwerpen benoemt waarover vragen te stellen zijn, geen protocol met uitgeschreven teksten. Een van de onderwerpen is het werkgebied van een initiatief, waarmee gekozen kan worden op welke kaart(en) van de tafelatlas het initiatief vermeld wordt.

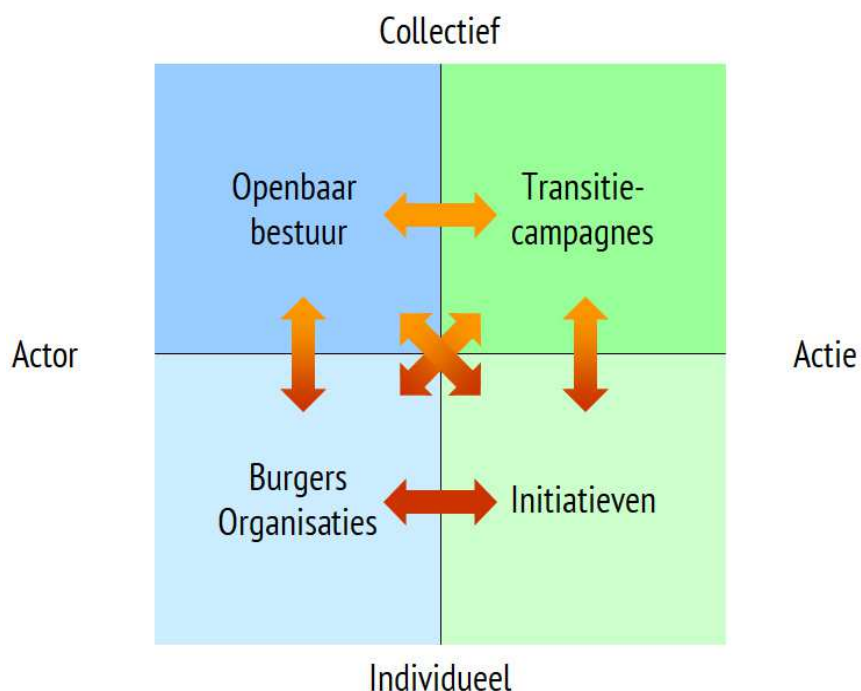
Gebruikservaringen met de tafelatlas

Vanuit Food Council MRA is gedetailleerde lijst met **verbeterpunten** gekomen. Vermelding van tafels en campagnes in het prototype blijkt mogelijk voor gebruik in begeleide proefprojecten maar heeft nog technische kinderziektes en conceptuele vragen, en is nog niet op niveau voor grootschalig gebruik.

In dit project is sterker dan voorheen duidelijk geworden dat een tafelatlas niet compleet is als er geen compleet **transitiemodel** aan ten grondslag ligt. Een dergelijk model is bij Noorden Duurzaam in de tijd van dit project ontstaan, in een schets van handelingsperspectieven bij maatschappelijke transitie. Het model bouwt op twee relevante 'dimensies'. Ten eerste de actor-actie dimensie die loopt van actoren die iets willen via hun voorwaardescheppende activiteiten naar acties die de gewenste transitie rechtstreeks realiseren. Ten tweede de individu-collectief dimensie die van burgers en organisaties via het maatschappelijk middenveld uitkomt bij het openbaar bestuur.

In een X-Y weergave geeft dit vier kwadranten zoals in onderstaand diagram. Dit maakt **handelingsperspectieven** inzichtelijk. Zo kan het openbaar bestuur actoren activeren, initiatieven faciliteren en transitiecampagnes starten. Een actor bijvoorbeeld, kan het openbaar bestuur aansporen tot transitie, kan zelf een opschaalbaar initiatief nemen en kan aan bestaande transitiecampagnes deelnemen. Zo wijst dit model op 12 werkrichtingen (4 posities met elk 3 richtingen). De veronderstelling of zelfs boodschap is dat transities eenvoudiger worden als al deze werkrichtingen benut worden. Het model kan dus gebruikt worden als checklist.

Functionaliteit voor **kaartredactie** (m.n. aanbrengen van redactionele vermeldingen en vrijgeven van vermeldingsvoorstellen) is in een eenvoudige vorm aanwezig maar is in dit project nog onvoldoende getest.

Ideeën/wensen voor verbeteringen

De implementatie van dit model in de tafelatlas betekent dat het oorspronkelijke **gegevensmodel** van tafels en campagnes uitbreiding behoeft met actoren en initiatieven. De kaarten in de tafelatlas geven dan een completer beeld van de transitieinspanning in een gebied en worden een effectiever hulpmiddel bij het vinden van ‘witte plekken’.

Ook de werkrichtingen tussen de kwadranten van het transitie-model van tafeldemocratie kunnen in de tafelatlas zichtbaar gemaakt worden, als oplichtende verbindingslijnen. De tafelatlas van medio 2018 had deze functie al maar dat zou dus uitgebreid kunnen worden naar actoren en acties en zou gebruiksvriendelijker gemaakt kunnen worden (bijvoorbeeld verbindingen leggen met drag & drop).

Voor zichtbaar maken van een **afdelingenstructuur** zoals mogelijk bij de Food Council MRA is een atlas met alleen integrale gebiedskaarten zonder weergave van deelgebieden onvoldoende. Dan is er geen overzicht van alle afdelingen. Hier zou gedacht kunnen worden aan aspectkaarten die van een omvattend gebied wel alle deelgebieden laten zien, met daarin een indicatie van de daar aanwezige tafels, campagnes, actoren en initiatieven van het betreffende aspect. Het aspect kan een

keten zijn zoals voedsel of energie, een sector zoals voedselinitiatieven of energiecoöperaties, of een kennisgebied zoals stadslandbouw of energiebesparing. De weergave van deelgebieden op een aspectkaart kan de vorm hebben van een hiërarchische lijst met of zonder uitklapopties, maar zou ook geografisch kunnen met aggregatie en zoomopties in deelgebieden.

4. Conclusies

Tafeldemocratie

In 2019 is de aandacht voor **duurzame ontwikkeling** flink toegenomen. Het urgentiebesef en de vliegschaamte werden gevoed door nieuwe feiten over klimaat, oceanen, bosbranden en microplastics. Daar kwam bij het debat over het klimaatakkoord, de stikstofcrisis en PFAS. Zelfs de bevolkingspolitiek en de grenzen aan economische groei zijn weer uit de kast gehaald. Toch blijft er een hardnekkige blinde vlek in de 'bubble' van duurzame ontwikkeling. De blik blijft gericht op duurzaam innoverende bedrijven en op de golf van burgerinitiatieven voor een betere wereld. Van het openbaar bestuur verwachten we maar weinig want in krappe coalities zijn transitie immers electorale risico's. De grootste hefboom voor transitie blijft daardoor onderbenut.

Het debat over **nieuwe democratie** is ook zo'n bubble met een blinde vlek. Na jaren van onrust over afnemend vertrouwen in de politiek en na talrijke experimenten met loting, burgertoppen en referenda verscheen in december 2018 het rapport van de staatscommissie parlementair stelsel. Dat adviseert tientallen aanpassingen, maar niet de fundamentele herziening die voor aanpak van de duurzaamheidskwesitie nodig is. Ook het omgeploegde Malieveld en de conclusie dat niet alles kan zet die herziening niet in gang. We blijven kleuren binnen de lijntjes van 1848 die polariserende concurrentie tussen politieke partijen voorschrijven. Dat werkt voor ons als we nu een taart moeten verdelen, maar niet voor achterkleinkinderen die hopen dat we nog iets overlaten.

De **Tafelatlas** bevindt zich als project in beide bubbles in de blinde vlek. De kaarten schetsten een toekomstbeeld van democratie dat vanwege de urgentie van duurzame ontwikkeling aanzienlijk verder gaat dan de experimenten van de afgelopen jaren. Hij vraagt aandacht voor grootschalige campagnes, voorbij de iconprojecten van bedrijven en de initiatieven van onderop.

Prototype

Het praktische gebruik van de tafelatlas is in dit project **achtergebleven bij de verwachtingen**. Dat lijkt oorzaken te hebben in het prototype zelf, in het transitieconcept waaruit het prototype voortkomt en in de cases waar diverse ongerelateerde vertragende factoren waren.

De functionaliteit van het prototype sloot nog onvoldoende aan bij de praktijkbehoefte. In en door dit project zijn daar **verbeteringen** in gekomen. Het transitieconcept (tafeldemocratie) is uitgebreid met een integraal model van **handelingsperspectieven**. De herbruikbaarheid van het prototype is daarmee verder verbeterd.

Zoals ook in de aanbevelingen van het rapport van 24 mei 2018 is aangegeven zal, als blijkt dat de tafelatlas in een behoefte voorziet, het concept voldoende steun krijgt uit de wetenschap, en als grootschaliger gebruik wenselijk wordt gevonden, bekostiging gezocht moeten worden voor een nieuwbouwproject op basis van het prototype. In deze veldtest zijn belangrijke stappen gezet in deze richting maar het punt van nieuwbouw is **nog niet bereikt**.

Cases

In de cases heeft de veldtest vooral bijgedragen aan **conceptuele ontwikkeling** en aan het verder **concretiseren van de ambitie** en de noodzaak om te komen tot betere regionale verbindingen, teneinde te komen tot noodzakelijke samenwerking. Bij de Food Council MRA is de veldtest een 'living lab' die denken en doen verbindt door gestructureerde verbeelding: "Het samen creëren van een werkvorm voor de inventarisatie van de veelheid aan lokale activiteiten. Het op gang helpen van ideevorming en deze verankeren in een interne structuur." Bij De Coöperatieve Samenleving heeft de veldtest bijgedragen aan het verder doordenken van de samenhang tussen gebiedscoöperaties en gebiedstafels. Bij de bouwmaterialendatabases aan het denken over brancheorganisatie. In Zuid-Limburg door een aanzet tot netwerkvorming voor circulaire economie en bij het vormen van een wijkcoöperatie. Al deze werklijnen zijn nog in ontwikkeling.

5. Aanbevelingen

Tafeldemocratie

De ambitie is om voorbij dit proefproject een grotere groep van vernieuwers te interesseren voor **praktijkexperimenten**, en zodoende bij te dragen aan de fundamentele vernieuwingen waar deze tijd om vraagt. Door experimenten kan geleerd worden hoe bijvoorbeeld **gebiedstafels en gebiedscoöperaties** zich onderling verhouden en hoe deze als complementaire vormen in de Tafelatlas gevisualiseerd kunnen worden. Daarnaast is **wetenschappelijk onderzoek** nodig, om hetgeen in de praktijk ontstaat te kunnen typeren, duiden en problematiseren, met oog op sneller vallen en opstaan. Ook wordt het op enig moment tijd voor **netwerkvorming** rond tafeldemocratie en Tafelatlas, om krachten van belangstellende vernieuwers te bundelen.

Samenwerkingsruimte

Zowel voor de ontwikkeling van de Tafelatlas als voor de ontwikkeling van tafels en transitiecampagnes zijn **platformen nodig voor samenwerking tussen aanjagers van transitie**. De samenwerkingsruimte van PTRN heeft in dit opzicht en ook voor dit project voor een versnelling gezorgd. Het is belangrijk dat de ontwikkeling van dit platform kan worden voortgezet. Ook een inhoudelijke verbinding met de Tafelatlas is belangrijk, bijvoorbeeld door op iedere kaart te kunnen aanduiden welk netwerk zich op metaniveau met transitie bezig houdt en waar hun samenwerkingsplatform op internet te vinden is.

Doorontwikkelen van het prototype

Met name: **legenda's** met links naar o.a. de PTRN samenwerkingsruimte; ontwikkelen en implementeren van **aspectkaarten**; gebruiksvriendelijker onderhoud van **connecties** tussen tafels, campagnes, actoren en initiatieven; meer opties voor filteren, sorteren en **aggregeren** in volle kaartvakken.

Meer veldtesten met de tafelatlas

Voortzetting van de samenwerking met de cases in dit project; **uitbreiding** met projecten voor gebiedskaarten en projecten voor aspectkaarten (ketens, sectoren, kennisgebieden).

Proefprojecten met gebiedstafels

Primair gericht op ontwikkeling van nieuwe democratie in gemeenten of wijken. Hierin staat het vinden van nieuwe werkvormen voorop. De tafelatlas is optioneel en **ondersteunend**.

Aansluiting zoeken bij de politicologie

Kenniscentra voor politicologie (faculteiten, kennisnetwerken, wetenschappelijke bureaus van politieke partijen, adviesbureaus) informeren over de experimenten rond tafeldemocratie en uitnodigen voor **reflectie** en **samenwerking**.

Proefprojecten met governance van de tafelatlas

In samenwerking met overheden onderzoeken hoe **redactierechten** per gebiedskaart en aspectkaart van de atlas uitgegeven en beheerd zouden kunnen worden. Er is een uitgewerkt projectvoorstel beschikbaar.

ICT-nieuwbouwproject voor de tafelatlas

Uit het voorgaande project kwam een kostenraming van rond 1,5 miljoen euro voor een landelijk inzetbare nieuwe versie van de tafelatlas. Bovenstaande acties zijn belangrijk om **draagvlak en middelen** te genereren.

Bijlage 1: Student assignment

Food Council MRA - Project Proposal Table Atlas Civil Initiatives Food in the Amsterdam Metropolitan Region

Initiator and mission

Food Council MRA is the meeting point of citizens' initiatives⁶ in the food chain. FC MRA wants to promote mutual contacts and exchanges between these initiatives. In addition, FC MRA wants to promote that the citizens' initiatives in politics are well-understood and that the bottom-up and top-down efforts will therefore reinforce each other. In short, opportunities are used more quickly and, above all, more effectively. The Food Council organizes meetings where issues in the food chain are put on the agenda. This is done in collaboration with the food network of the MRA-in-the-making. The food network is a joint venture between governments, companies, research and educational institutions (triple helix) that have signed a regional food manifesto. See Appendix 1. This manifesto has been prepared by the Food Council MRA. The Food Council functions as a do-platform and advice board for the food network MRA. It bundles citizens' initiatives (quadruple helix) and bridges the world of governments, large companies and educational institutions. The FC MRA also promotes professionalisation of these citizens' initiatives, for example, initiators are encouraged to substantiate their story with figures.

Project goal

With this project, FC MRA aims to map out civil initiatives in the form of an online atlas. It maps out citizens' initiatives committed to making the food chain more sustainable in the MRA. This makes it easier for these parties to come into contact with each other, so that the food initiatives can grow in size, quantity and quality. The atlas covers all sectors in the food chain, all themes of food

---

⁶ FC MRA is opgericht omdat het zag dat lokale initiatieven ondanks hun goede intenties niet in staat zijn om te komen tot de impact wat nodig is in de voedseltransitie. Daarnaast vormen ze ook een onderdeel van het probleem in de context van de groeiende polarisatie tussen lokaal en globaal. Essentieel in de visie van FC MRA is dat niemand het alleen kan en dat samenwerking een basis en voorwaarde is voor fundamentele verandering. Voorts gaat de FC MRA uit van de veronderstelling dat schaalgrootte essentieel is voor vernieuwing en verandering in het voedselsysteem. Dat willen we doen door vooral gebruik te maken van de bestaande resources in de regio. Daar vormen de lokale commons en actieve burgergroepen een onderdeel van net als de gevestigde bedrijven en instelling. Groot moet klein gaan zien als kans en mogelijkheid, net zoals klein omgekeerd dit moet gaan zien als mogelijkheid voor het realiseren van die korte ketens.

preservation and all areas of MRA up to neighborhood level. FC MRA aims to forge regional and urban coalitions thus inciting reflexive learning and political action on provincial, metropolitan, municipal and neighbourhood level. Ultimately, students are challenged to conceive recommendations for collaborative food governance on provincial, metropolitan and municipal policy levels.⁷

Method

For the construction of the atlas, the project "Veldtest Tafelatlas" of the central government programme Duurzaam Door, in which representative networks are referred to as tables, is connected. In the (still experimental) table atlas, each network has a list of members, a top list of the (food) issues that members want to put on the agenda, an up-to-date overview of their projects and ideas to tackle those issues and a set of indicators that they use to urgency or progress. The atlas also presents total overviews and statistics for each area. For the initial filling of the atlas, existing networks are invited for self-notification. In addition, inventory interviews are conducted with the use of students. In addition, the project group can also report on initiatives and networks editorially. The maintenance of the atlas is divided over existing and new networks in the food chain in the MRA, each of which can map their part of the chain. For this purpose, the networks, for example a knowledge network, an industry organization or a chain consultation, are given the management of their card or sub-card in the atlas.

Assignment

The FC MRA would like to know which civil initiatives aiming to change the current unsustainable food system into a more sustainable, healthy and transparent one can currently be identified in the MRA. The FC MRA also aims to acquire more insight into the most promising agents of change.

The FC MRA would like the students to investigate the following questions:

- Which civil initiatives committed to make the food chain more sustainable do exist in the MRA? Specify by geographical level of scale: regional, municipal, neighbourhood. Basic characteristics to be identified: website, mission statement, contact.

---

⁷ FC MRA comment: "But maybe the most important drive to build a regional digital platform is data related. Our food system, just like other aspects of our global economy is based and build on data. In order to change the system we also are in desperate need of 'good' data. Data that can help us to build a new food system and convince the food community. A language that can bridge the divides in our food discours."

- Which coalitions (clusters) do exist? To what extent are the initiatives linked to each other (e.g. mutual exchange of information and experiences, collaborations, etc.)?
- What kind of role do these initiatives envisage for the FC MRA, regarding alignment and stimulation of mutual exchange between these initiatives?
- What is the perceived role of regional and/or municipal government in the emerging field of food policy?

Bijlage 2: Interviewchecklist

Food Council MRA - Interview checklist

Introduction

The interviews are conducted to build a database of food initiatives in the Amsterdam metropolis region (MRA). The database will be visualised and published as part of the national Table Atlas (under construction). In the Table Atlas, sustainability initiatives are clustered in many round tables, each covering a specific topic or section of the food chain, within a large or small area within the MRA.

This clustering invites similar initiatives to join forces. It offers three main benefits. First, it facilitates consensus building around sustainability issues, as a basis for publicity, public awareness and political influence. Second, it sets a stage for up scaling of bottom up initiatives to area wide public projects, involving all stakeholders and creating larger impacts. Third, it facilitates tables in developing and publishing sustainability indicators, which improves their credibility and creates fundamentals for government policy.

Interview topics

- **Identity:** title of the initiative, start and end dates, current status (idea | starting | active | finished | on hold | abandoned)
- **Abstract:** main issue to work on, intended impact on this issue, intended tangible deliverables, total investments, method, communication channels, organisational structure.
- **People:** initiators, current owners, contact persons, number of people actively contributing, number of people or organisations reached by or benefiting from this initiative.
- **Food topic:** What topic is being addressed? E.g. organic food, food logistics, chain transparency, public health, food preparation, hospitality, food waste, climate impact, public awareness, new business models, food economics, regulations, etc.
- **Food chain sections:** Which sections of the food chain are involved or targeted? E.g. agriculture, food industry, wholesale, retail, institute kitchens, catering industry, consumers, waste processing, recycling, services to chain sections, knowledge sector, government agencies.

- **Governmental areas:** Which governmental areas are involved? Choices are the provinces, the MRA, municipalities, districts, neighborhoods. Pick highest applicable areas from www.tafelAtlas.nl.
- **Networks:** What are existing networks already connect initiatives for chosen topics, chain sections and governmental areas? E.g. informal networks, knowledge communities, business branch organisations, district or neighborhood councils, etc.
- **Challenges:** What practical obstacles need to be overcome in order to reach the initiatives objectives?
- **Suggestions:** issues we should monitor, initiatives we should follow, opinion leaders to interview, data to work with, etc.
- **FC MRA:** What kind of role do these initiatives envisage for the FC MRA, regarding alignment and stimulation of mutual exchange between these initiatives?
- **Government:** What is the perceived role of regional and/or municipal government in the emerging field of food policy?